

Za pryv pyt go vidjah predi deset godini pod chinarite pred "Trite grozda". Togava te bjaha trima. Toj, prezhdvremenno pobeljal dylguch s lice na vечно smeeshst se, negovata feerichna zhenica, iziskana, vypreki vyzdylgite rykavi na ochevidno nasledenoto zimno palto, i dvanajsetgodishno momichence, edno ot onezi umni i tihi deca, koito neochakvano razcyfvat v istinski hubavici. Prodavaha knigi. Malkata im knizharnica, vsichko na vsichko petdesetina toma, lezheshe pregledno podredena po niskata ograda na pokritoto s plochki malko izdignato mjasto, kydeto ljatno vreme postavjat masite ot kafeneto. Prez mart posetitelite vse oshte sedjaha vytre poradi studa. Njakyde okolo pet chasa sled obed se nadigashe burja. Iztochnijat vjatytr trupashe nad Ustieto tezhki cherni oblaci. Skoro shtjaha da izsipjat mokrija si tovar nad Belgrad. Minavah kraj "Trite grozda" tochno v momenta, kogato vjatyryt – tozi povyrhnosten chitatel – zapochna nervozno da prelistva knigite s meki korici, a pyrvite edri kapki padnaha v prahta, kojato tozchas zhadno gi popi.

Myzhyt, zhenata i momichenceto sybiraha byrzo knigite v, kufara, izpleten ot liko. Sprjah se kato omagjosan i nabljudavah тази trogatelna scena. Narezhdaha mylchalivo knigite, izcjalo zaangazhirani ot rabotata si. Ot vreme na vreme chovekyt vdigashe zagrizhen pogled kym golite koroni na chinarite i prodylzhashe da spasjava bogatstvoto si. Ot tova kak raboteha – sys syvyrsheno syglasuvani dvizhenija – se vizhdashe, che sa rjadko zadruzhno semejstvo. Bashtata ugovarjashe momichenceto da se skrie pod navesa na "Politika", no tja uporito prodylzhashe da mu podava knigi. Ne znam zashto si spomnih za Svetoto semejstvo i ottogava scenata pribirane na knigi pod dyzhda ostana syhranena v spomenite mi kato edno ot izkljuchitelno chistite neshta, koito s godini pazeh kato njakakvi

chudodejni talismani i gi izvazhdah ot pametta si samo v kraen sluchaj, kogato zapochne da mi se struva, che bezvyzvratno sym se natikal v zadyvena ulica. Eto togava Svetoto semejstvo mi pomagashe da prezhiveja njakak si loshite dni i da si vyzvyrna izgubenata vjara v shtastieto. Izvikvah ot novo tazi otдавnashna kartina na priblizhavashtata se proletna burja, minuvachite, zaplasheni ot dyzhda i zlokobnija vjaty, razvjaj listite – i malkoto trichlenno semejstvo, koeto, zatvorilo naj-setne pletenija si preselnicheski kufar, iztichva pod, stehite nadolu po ulica "Makedonska". I do den dneshen ne sym vidjal trima choveka, posvetili se tolkova edin na drug. Sjakash sa svyrzani ot edna obshta tajna, sami sred zabyrganata tylpa, lageruvaha sred neprijateliskija stan na nechitatelite. Stojah i razmishljajah: i trimata li prodavaha knigi ili majkata i dyshterjata bjaha predugadili loshoto vreme i iztichali ot kyshti da pomognat na bashtata da ne se namokri i da spasjat malkata si podvizhna knizharnica? Kakto i da e, prosledih gi s pogled, chak dokato ne se izgubiha, skriti zad zavesata na dyzhda, syvsem omagjosan ot tazi neochakvana scena ot dobrota, kojato mi podari mesec mart. Ne usetih kak sym se namokril do kosti.

Sledvashtija pyt, kogato go zavarih na syshtoto mjasto, beshe sam. Sprjah se da pregledam knigite. Chovekyt prodavashe njakolko enciklopedii, sybrani sychinenija na sestri Bronte, izbrani sychinenija na Dostoevski, goljam iljastrovan narychnik "Kniga za vsjaka zhena", dve gotvarski knigi, komplet knigi na Luis Bromfijld, "Svetyt na chudesata" na Uolt Disni, "Brem – zhivotinskoto carstvo" i Zhorzh Simenon v deset knigi, s meki korici. Trjabva da mu se priznae, che zasadata beshe postavil na naj-podhodjashtoto mjasto! Kolkoto i malko da se chete u nas, pred "Trite grozda" vse pak minava naj-nachetenata chast ot Belgrad. Tova sa zhurnalisti, korektori, redaktori i sluzhiteli ot radioto, televizijata i redakciite na dva

vestnika, a "Trite grozda" otkraj vreme sa dnevnata im borsa na informacija. Myzhyt sedeshe na onzi syshtija pleten kufar, kojto bjah vidjal po vreme na minalata burja. Na liceto mu potrepvasho dobrodushen, tyrpeliv izraz na chovek, kojto vizhda pred sebe si rekata na vremeto. I makar che Sava e dalech ot тази chast na grada, struvashe mi se, che e sednal da lovi riba.

Ot tozi den chesto se spirah da porazgovarjam malko s nego. Neshto nepreodolimo me privlichashe u tozi spokoen petdesetgodishen chovek, kojto sred isterichnata vrjava okolo styklenite vhodove na "Politika", kydeto snovjaha, dogovarjaha se i se odumvaha slavni reporteri; nevrotici, zavinagi otroveni ot mirizmata na pechatarskoto mastilo; pijanici i hitri komentatori, dozhiveli bezbroj smeni na onezi, za koito bjaha pisali; vlijatelni redaktori v sjanka i drugi, tepyrva zapochvashti da pravjat zhurnalisticheska kariera, minavajki prez trupove; onezi, koito bjaha vdignali ryce ot vsichko, i pensionirani slovoslagateli, koito njamat sila, da se otkysnat ot izdatelstvoto, kydeto sa prekarali cjala vechnost – sedeshe spokoen kato monah ot njakakyv taen Orden na knjigata, kato ednochlenen orkestyr na Armijata na spasenieto, kojto predizvikva ugrizenija na syvestta u minuvachite, bez da vyrshi absolutno nishto, osven che syshtestvuva i izglezhda taka, kacto si izglezhda: malyk oasis ot spokojstvie i mydrost na trotoara, po kojto sys zvyv se tyrkaljat moneti i vremenni uspehi.

Imashe dylgi periodi, kogato ne go vizhdah. Verojatno prodavashe stokata si iz provincijata, a sled tova vnezapno se pojavjavashe na naj-neochakvani mesta – vednyzh dori i pred samija vhod na Zooparka! Njakolko pyti go sreshtah na panairite na knjigata. Razhozhdashe se mezhdou shtandovete i cheteshe zaglavijata, pomyknal kato njakakyv knizharski Sizif onzi svoj legendaren pleten kufar ili ne mnogo po-lek kozhen sak. Spirashe se za mig kraj njakoe novo izdanie i nabozhno go

vzimashe v ryce. V tova dvizhenie imashe tolkova preklonenie i tiha predanost, che zavizhdah i na pisatelja, i na knigata, kojato dyrzheshe mezhdu dlanite si.

No naj-chesto go sreshtah po kancelariite i vyv foajetata na uchrezhdenijata ot "Slavija" do Kalemegdan, koito obikaljah kato kurier. Obiknoveno izlagashe knigite blizo do portiernata (kogato ne go puskaha da vleze po-navytre v sgradata), v stolovite ili po koridorite, na stylbishtnite ploshtadki, a predi vsichko obikaljashe po etazhite i podrezhdashe malkata si biblioteka na njakojta svobodna masa ili po kilima. Imashe neshto fokusnichesko v тази scena: pytuvasht prodavach na knigi i natrupalite se okolo nego sluzhiteli, neshto, koeto nadhvyrlja rabotata na obiknovenija tyrgovski pytnik. Sjakash nehaeshe za procentite ot prodazhbata – davashe knigi pri bezumno izgodni uslovija: na izplashtane, s golemi otstypki, dori i bez pyrva vnoska i vsjakakvi formalnosti, vjarvajki, che nikoj ot kupuvachite njama da go izlyzhe. Vednyzh vidjah sys sobstvenite si ochi kak predostavi izbranite sychinenija na Franc Kafka na edin mlad stazhant pyrvo za chetene, a ako knigite ne mu se haresat, predlozhi mu spokojno da gi vyrne; shtjal da gi prieme obratno! Izglezhda knigite za nego bjaha mnogo poveche ot obiknovena stoka. Na bezknizhnoto chinovnichesko mnozhestvo kato che li podarjivashe njakakvo tajno oryzhie, s koeto edin den da se opylchi sreshtu nasilieto na kancelarshtinata. "Ako chetat, mozhe bi njama da povtorjat greshkite na svoite predshestvenici! – poveri mi toj vednyzh, dokato piehme kafe. – Shte stanat po-dobri. No te, za syzhalenie, chetat tolkova malko..." Sjakash, vnasjajki knigite na slavni buntari v tezi administrativni bastioni, v koito chesto ne pronikva nito dnevna svetlina, nito budna misyl, leka-poleka opravjashe sveta. Po tova prilichashe na onezi skromni monasi-franciskanci, stranstvashti po italianskite gradove, koito kato

prosjaci sybiralı v kasıchki podajanija za stroitelstvo na njakoj hram, kojto njama da vidjat prizhive.

Kogato sled njakolko godini mylchanie spechelıh doverieto mu, zapochna po malko da mi se izpovjadva. Bil kato mene dremen chinovnik, no edin den mu se usmıhnalo shtastieto – predlozhili mu da stane akvizitor.

- Priznavam – kaza, – beshe me strah ot svobodata, no syshtevremenno mi se predostavjashe chudesna vyzmozhnost da prekarım ostatyka ot zhivota si v kompanijata na knigite; naistina, bez sigurnost, no i bez rabotno vreme. No da ti kazha, i tazi sigurnost, kojato ni predlaga postojannoto rabotno mjasto, ne e taka sigurna, kakto izglezhda na pryv pogled! İma li izobshto njakakva sigurnost v nashite neizvestni dni?

Sega izkarval tolkova, kolkoto uspeel da prodade. Njamal drug shef, osven Stendal, nito pyk drug zakon, osven sybranite sychinenija na Anton Pavlovich Chehov. Veche dve desetiletija obikaljal kato pytuvashta knizharnica uchrezhdenijata na Belgrad i provincijata i prodaval podvyrzana mydrost.

Dylgo se pitah zashto li e prodylzhil da zhıvee v blizost do kancelariite, shtom, syshto kato mene, tolkova kopneel da disha na svoboda. Zashto ne si e izbral njakakva druga rabota, dalech ot vsıchki chinovnicheski mravunjaci? Segա, kogato razmıshljam za tova, toj mi napomnja na sluchaite, pri koito bivshi zatvornici, sled izlezhavane na prisydata, ostavat kato POLUOSVOBODNI v blizost do bivshite si zatvori, kato se izdyrzhat s prodavane na drebolii, rykodelija, s davane pod naem na stai za kletnicite, doshli na svizhdane s njakoj zatvornik, ili dori ostavat na rabota v samija zatvor kato ognjari, chıstachi i mehanici. S techenie na vremeto, ot dylgija zatvornicheski zhivot, napylnı sa izgubili navıcite na svobodnite hora. A mozhe bi sa shvanali predi mnogo drugi, che celijat svjat e samo edna ogromna tymnica i che njama absoljutno

nikakvo znachenie ot koja strana na reshetkite se namira chovek. Chudeh se zashto sluzhittelite predpochitat da kupuvat knigi ot nego, a ne ot dalech po-snabdenite knizharnici, namirashti se blizo do uchrezhdenijata, a ponjakoga i v samite im prizemija?

- Pyrvo, zatova – kaza toj, – che im davam knigite na izplasztane, a vtoro, mnogo hora njakak si se strahuvat da vljazat v knizharnica, kydeto obiknoveno gi posreshtat knizharki-intelektualki i gi pitat oshte ot vratata kakvo zhelajat. Bojat se, che njama da mogat da objasnjat koja kniga iskat; che greshno shte izgovorjat imeto na pisatelja ili zaglaviето na proizvedenieto; nakraja, che mozhe da stanat za smjah, ot koeto, zabeljazal sym, horata naj-chesto se i plashat. Az razgovarjam s tjah. Vlizam v staite im i za kratko vreme narushavam skukata im. Kogato pochukam na vratata i im predlozha knigi, te imat predimstvo: mogat da mi otkazhat, da me izgonjat ili da priemat stokata mi. Te reshavat togava, zashtoto sym pod tjah – obiknoven tyrgovski pytnik, kazhi-rechi: chovek vyn ot zakona! A nashijat narod, kakto znaesh, ima dobro syrce. Shte kupi i kogato ne e imal namerenie, samo da mi napravi dobro... Vzemi tova! Mozhe da ti e ot polza...

Podava mi vyzdebela, chudesno oformena kniga: "Lechenie s bilki".

- I chestita Nova godina! – kazva.

Prelistvam knjigata za bilkarstvoto ot pyrvata do poslednata stranica, no ne otkrivam v neja opisanie na chudotvornata bilka, kojato mozhe da me izlekuva ot kancelarskija sindrom.